

О. Б. Фаріон, В. С. Сімонов

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПРИКОРДОННОМУ ЗАГОНУ ЩОДО ЗМІЦНЕННЯ СТІЙКОСТІ ДО ВПЛИВУ ТЕРОРИСТИЧНИХ ЗАГРОЗ І РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ

Розроблено матрицю SWOT-аналізу щодо визначення причин виникнення терористичних загроз на ділянці відповідальності прикордонного загону, механізм зміцнення стійкості прикордонного загону до впливу терористичних загроз та структурну схему побудови системи виявлення прикордонним загоном терористичних викликів і загроз на закріпленій ділянці.

Ключові слова: антитерористичний захист, державний кордон, загроза, оперативно-службова діяльність, прикордонна безпека, прикордонний загін, ризик, тероризм.

Постановка проблеми. У сучасних умовах безпекового середовища України діяльність терористичних організацій і вчинені ними терористичні акти не лише негативно впливають на захищеність держави, але й становлять безпосередню загрозу для прикордонної безпеки та безпеки державного кордону. Реалізація державної політики щодо забезпечення національної безпеки у сфері охорони державного кордону здійснюється Державною прикордонною службою України (ДПСУ) [1] шляхом виконання низки функцій, які у сукупності є оперативно-службовою діяльністю [2].

На основі аналізу підсумків оперативно-службової діяльності ДПСУ щодо боротьби з тероризмом у 2023–2024 рр. отримано такі результати [3]:

- кількість одиниць вилученої зброї збільшилась у 1,03 разу (у 2024 р. – 1119 од. порівняно з 1085 од. у 2023 р.);
- кількість вилучених боєприпасів збільшилась у 1,5 разу (у 2024 р. – 224783 шт. порівняно з 148297 шт. у 2023 р.);
- кількість вилучених вибухових речовин збільшилась у 9,1 разу (у 2024 р. – 698,335 кг порівняно з 76,696 кг у 2023 р.).

За результатами контролю за дотриманням заходів правового режиму воєнного стану на блокпостах у 2024 р. серед 1 млн осіб, що їх перетинали, виявлено значну кількість тих, хто підтримував збройну агресію РФ. Зокрема, встановлено: 987 осіб, що причетні до діяльності незаконних збройних формувань; 172 особи, які використовували підроблені та недійсні документи. Крім того, вилучено 132 одиниці зброї та понад 69 тис. боєприпасів [3].

Зазначене свідчить про збільшення кількості осіб, причетних до тероризму, та засобів, які можуть бути використані для вчинення терористичних актів.

Збройний конфлікт, спричинений вторгненням російської федерації в Україну, та відсутність контролю за окремими ділянками державного кордону в районі ведення бойових дій дають можливість міжнародним терористичним організаціям використовувати територію України для транзиту й накопичення осіб, причетних до тероризму, незаконного перевезення зброї, наркотичних речовин та інших засобів терору до держав-членів ЄС [4]. Установлено, що прояви терористичної діяльності можливі у всіх прикордонних районах України – як на державному кордоні, так і в пунктах пропуску його перетину. Тому важливим є вчасне отримання інформації про ознаки тероризму.

Отже, для забезпечення ефективної протидії тероризму актуальним є створення дієвого механізму зміцнення стійкості прикордонного загону до впливу терористичних загроз і розбудови системи їх виявлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження проблемних питань стосовно боротьби з тероризмом на державному кордоні України проводили В. Кириленко, Д. Купрієнко, П. Лисак, Д. Мул, В. Нікіфоренко, Ю. Оверченко, Є. Прокопенко, Р. Рачок, О. Фаріон та інші вчені.

У науковій праці [5] В. Кириленко, О. Фаріон та П. Лисак запропонували модель інформаційно-аналітичної взаємодії оперативних підрозділів ДПСУ для протидії загрозам прикордонній безпеці, зокрема тероризму.

У дослідженні [6] Д. А. Купрієнко зазначив, що державний кордон виконує функцію бар'єра для потенційних загроз прикордонній безпеці, та узагальнив основні загрози у сфері охорони державного кордону.

Авторським колективом у науковій праці [7] розкрито питання профілювання ризиків як ефективного механізму своєчасної ідентифікації загроз національній безпеці на державному кордоні України, зокрема терористичній (воєнній) загрозі.

Дослідник Ю. Оверченко у науковій статті [8] зосередив увагу на зміцненні механізму протидії тероризму і підвищенні ефективності застосування Морської охорони ДПСУ під час реалізації повноважень у межах прилеглих вод України. Він проаналізував спроможності, окреслені законодавцем для суб'єктів протидії тероризму на морі, а також виділив низку суперечностей, які зменшують ефективність забезпечення морської безпеки на каналах морського сполучення.

Науковці Д. Поліщук і О. Марченко запропонували низку критеріїв для оцінювання ефективності заходів боротьби з тероризмом у межах інтегрованого управління кордонами, а також розробили сукупність показників для кожного процесу боротьби з терористичними загрозами [9].

Автори наукової праці [10] Р. Рачок, Д. Мул та Є. Прокопенко проаналізували загрози і виклики прикордонній безпеці та розробили алгоритм моделювання складних систем, що дає змогу вивчати багатокомпонентні системи з чітко визначеною кількістю обов'язкових параметрів.

Учені О. Фаріон і Д. Поліщук у дослідженні [11] розробили блок-схему оцінювання стану і зміцнення спроможностей суб'єктів інтегрованого управління кордонами у сфері протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску. Вони також надали рекомендації щодо поліпшення координації між суб'єктами інтегрованого управління кордонами з питань протидії тероризму.

За результатами аналізу наукових праць зазначених та інших учених у задекларованій предметній області дослідження встановлено, що комплексне вивчення процесу зміцнення стійкості прикордонного загону до впливу терористичних загроз і розбудови системи їх виявлення не здійснювалося. Отже, це обґрунтовує актуальність вибраної теми.

Метою статті є розроблення рекомендацій щодо зміцнення стійкості прикордонного загону до впливу терористичних загроз і розбудови системи їх виявлення.

Виклад основного матеріалу. За результатами аналізу загальнодержавної системи боротьби з тероризмом і системи антитерористичної безпеки України встановлено, що їх функціонування спрямоване на протидію зовнішнім і внутрішнім чинникам терористичної діяльності [12, 13]. Для аналізу таких чинників найпоширенішим є використання методу SWOT-аналізу [14].

У таблиці 1 у загальному вигляді сформовано матрицю SWOT-аналізу щодо визначення причин виникнення терористичних загроз у прикордонних районах України з російською федерацією. За приклад взято ділянку відповідальності 4-го прикордонного загону.

Одним із ключових елементів боротьби з тероризмом є антитерористична захищеність, яка забезпечується і реалізовується на основі виявлення, аналізу та прогнозування загроз терористичної діяльності.

Подальший аналіз наукового підходу з [15] дав можливість розробити механізм забезпечення антитерористичної захищеності прикордонного загону шляхом формування і зміцнення стійкості до впливу терористичних загроз у такій послідовності.

1. Аналіз безпекової ситуації на ділянці відповідальності прикордонного загону (вхідної інформації):

- порівнювання основних показників стану безпеки державного кордону з їхніми критичними значеннями; визначення загального контексту ситуації;
- визначення небезпечних тенденцій на основі прогнозування розвитку ситуацій, пов'язаних з тероризмом, на перспективу;
- ідентифікація й оцінювання терористичних загроз, їх проявів за ознаками, наслідків та впливу на охорону державного кордону;
- визначення чинників впливу терористичних загроз.

Для оцінювання й аналізу терористичних загроз використовують низку критеріїв, зокрема:

- імовірність реалізації терористичної загрози;
- стан безпеки державного кордону за індикаторами (показниками) захищеності від терористичних загроз;
- масштаб і тяжкість можливих наслідків за результатами впливу терористичної загрози (вчинення терористичного акту).

Таблиця 1 – Матриця SWOT-аналізу щодо визначення причин виникнення терористичних загроз на ділянці відповідальності прикордонного загону

Категорія	Чинник
Сильні сторони (Strengths)	– Висока бойова підготовка і досвід особового складу прикордонного загону. – Використання сучасних засобів спостереження, відеомоніторингу та безпілотних авіаційних систем (суден). – Взаємодія з підрозділами Збройних Сил України, Національної гвардії України, територіальними органами Служби безпеки України та іншими підрозділами суб'єктів боротьби з тероризмом. – Оперативне реагування на терористичні загрози
Слабкі сторони (Weaknesses)	– Значна протяжність державного кордону з державою-агресором (рф). – Руйнування прикордонної інфраструктури через бойові дії. – Виснаженість особового складу прикордонного загону через тривале навантаження. – Обмежені ресурси і недостатнє фінансування в умовах воєнного стану
Можливості (Opportunities)	– Зміцнення державного кордону завдяки міжнародній допомозі та технічній підтримці. – Упровадження передових технологій контролю (штучний інтелект, супутниковий моніторинг тощо). – Розширення взаємодії з місцевими громадами для отримання оперативної інформації. – Підвищення рівня підготовки і модернізація озброєння
Загрози (Threats)	– Постійні обстріли і диверсійно-розвідувальні групи противника. – Терористичні атаки і спроби дестабілізації обстановки в прикордонному регіоні. – Контрабанда зброї, вибухових речовин та наркотичних засобів через державний кордон України. – Інформаційно-психологічні операції противника для підриву довіри до сил безпеки і оборони України

2. Аналіз спроможності прикордонного загону протидіяти терористичним загрозам. Проводять з метою оцінювання здатності прикордонного загону ефективно реагувати на розвиток кризових ситуацій, пов'язаних з терористичною діяльністю (реалізацією терористичної загрози) на таких етапах, як:

а) підготовка до реагування (забезпечення готовності наявних сил та засобів); за цим етапом для оцінювання використовують такі критерії:

- наявність ресурсів (резервів сил і засобів для реагування на терористичні загрози);
- надійність (обмін досвідом і набуття необхідних знань і навичок серед особового складу прикордонного загону, який залучається до протидії тероризму, проведення додаткових тренувань, вжиття превентивних заходів);
- адаптивність (гнучкість й ефективність систем управління під час проведення заходів з протидії тероризму);

б) безпосереднє реагування; за цим етапом оцінювання здійснюють за такими критеріями:

- злагодженість дій у кризовій ситуації терористичного характеру, які передбачають універсальні механізми реагування на типові ситуації, пов'язані з тероризмом;
- можливість швидкого залучення резервів (додаткових ресурсів);
- узгодженість дій, наявність чіткої координації дій, розподілу завдань;
- ефективність взаємодії між підрозділами, що залучаються до протидії тероризму;

в) повернення у режим повсякденної діяльності; за цим етапом оцінювання здійснюють за такими критеріями:

- можливість швидкого відновлення відповідно до прогнозованих сценаріїв розвитку кризової ситуації терористичного характеру та після її врегулювання;
- відповідність втрат їх допустимому рівню за основними цільовими показниками (індикаторами безпеки тощо).

3. Виявлення уразливостей прикордонного загону. На підставі аналізу уразливостей коригують план локалізації нестандартних (кризових) ситуацій за можливими проявами терористичної діяльності на ділянці відповідальності загону. Для виявлення уразливостей прикордонного загону використовують такі критерії:

- чутливість до терористичних загроз [здійснюється порівнювання значень результатів оцінювання впливу цих загроз (за індикаторами) на стан захищеності прикордонного загону];
- відповідність спроможності прикордонного загону протидіяти терористичним загрозам до одержання результатів реалізації заходів протидії тероризму.

4. Визначення заходів щодо зміцнення стійкості прикордонного загону до впливу терористичних загроз. Такі заходи визначають за результатами аналізу випадків, коли врегулювати кризові ситуації, пов'язані з тероризмом, не вдалося, або після їхнього врегулювання. Вони залежать від характеру терористичної загрози й особливостей його прояву. З урахуванням цих заходів коригують документи з планування щодо протидії терористичній діяльності.

З метою зміцнення стійкості прикордонного загону до впливу терористичних загроз доцільно зважати на низку аспектів, зокрема:

- особовий склад прикордонного загону, який може бути залучений до протидії терористичним загрозам, повинен мати знання і навички щодо дій на випадок виявлення ознак і виникнення ситуації, пов'язаної із тероризмом;
- важливе значення у процесі реагування на ситуації, пов'язані з тероризмом, надається питанням узгодженості дій як особового складу прикордонного загону, так і підрозділів, органів взаємодіючих структур;
- кожний співробітник прикордонного загону повинен мати необхідні знання з урахуванням передового досвіду і позитивної практики щодо дій на випадок виникнення терористичних загроз та вміти діяти відповідно до рекомендацій;
- стійкість прикордонного загону до впливу терористичних загроз повинна постійно зміцнюватися відповідно до змін у тактиці дій осіб, причетних до тероризму, та умов обстановки, сприятливих для вчинення терористичних актів.

Для оперативного й ефективного реагування на терористичні загрози прикордонний загін у взаємодії з іншими органами і підрозділами суб'єктів боротьби з тероризмом у межах своїх повноважень [2, 16]:

1. здійснює безперервний обмін інформацією з Антитерористичним центром, використовуючи доступні засоби зв'язку;
2. підтримує готовність сил і засобів, що залучаються до проведення антитерористичних операцій та заходів;
3. подає до Антитерористичного центру пропозиції щодо проекту плану антитерористичної операції на об'єктах потенційної терористичної загрози;
4. забезпечує належний рівень охорони та захисту об'єктів можливих терористичних посягань.

З огляду на це на рисунку 1 подано схему взаємодії прикордонного загону з органами і підрозділами суб'єктів боротьби з тероризмом.

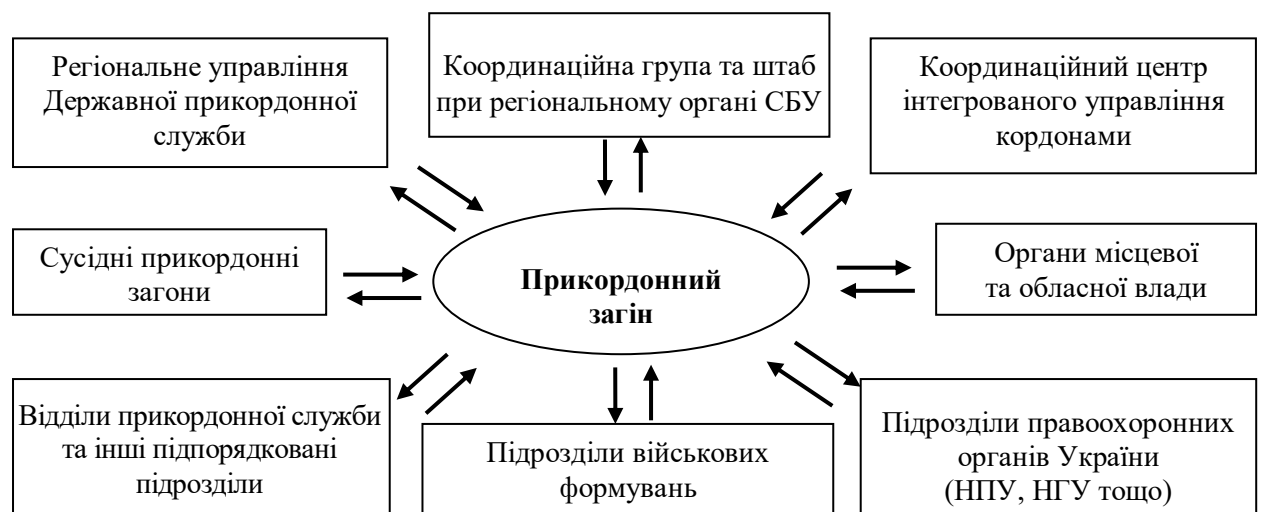

Рисунок 1 – Схема взаємодії прикордонного загону з органами та підрозділами суб'єктів боротьби з тероризмом

Із урахуванням зазначеної моделі у продовженні наукового дослідження розроблено структурну схему побудови системи виявлення прикордонним загоном терористичних викликів і загроз (рисунок 2).

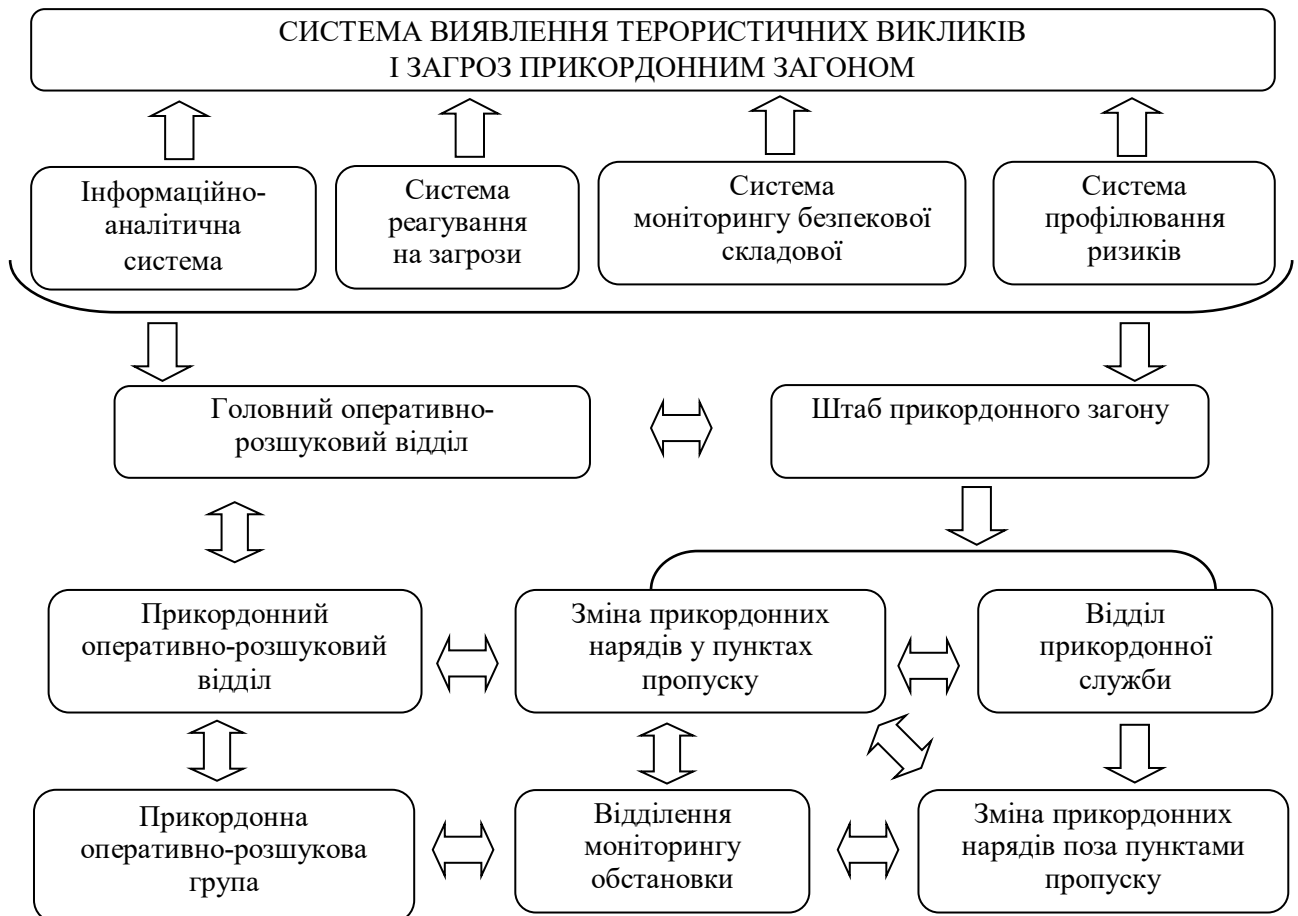

Рисунок 2 – Структурна схема побудови системи виявлення прикордонним загоном терористичних викликів і загроз

Функціонування зазначеної на рисунку 2 системи виявлення терористичних викликів і загроз спрямоване на своєчасне виявлення ознак, причин та наслідків терористичної діяльності на ділянці відповідальності прикордонного загону для забезпечення її антитерористичної захищеності.

Висновки

Отже, за результатами дослідження розроблено механізм зміцнення стійкості прикордонного загону до впливу терористичних загроз та структурну схему побудови системи виявлення прикордонним загоном ознак і проявів тероризму на закріпленій ділянці державного кордону.

Упровадження запропонованого інструментарію дасть змогу поліпшити антитерористичну захищеність критично важливих об'єктів та інших об'єктів посягань тероризму, які знаходяться на ділянці відповідальності прикордонного загону.

Можливим напрямом подальшого дослідження є розроблення рекомендацій прикордонному загому щодо вдосконалення механізму взаємодії з правоохоронними органами та військовими формуваннями України з питань боротьби з тероризмом під час проведення антитерористичної операції та інших заходів реагування на загрози терористичної діяльності.

Перелік джерел посилання

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://surli.cc/nanvpe> (дата звернення: 16.01.2025).
2. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. URL: <https://surli.li/dtzgrr> (дата звернення: 17.01.2025).
3. Головні здобутки Державної прикордонної служби України у 2024 році : розпорядження Адміністрації Державної прикордонної служби України від 22.01.2025 р. № 726-25. Київ, 2025. 10 с.
4. Про організацію застосування профілів ризиків у 2025 році : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 26.12.2024 р. № 1464-АГ. Київ, 2024. 12 с.
5. Кириленко В., Фаріон О., Лисак П. Модель інформаційно-аналітичної взаємодії оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НА ДПСУ, 2020. Вип. 1 (82). С. 106–121. DOI: <https://doi.org/10.32453/3.v82i1.533>.
6. Купрієнко Д. А. Метод управління розвитком системи прикордонної безпеки України в умовах диференційованого безпекового середовища. *Наука і оборона*. 2016. № 2. С. 11–18. URL: <https://surli.li/uldwua> (дата звернення: 20.01.2025).
7. Нікіфоренко В., Віхтюк А. Основні загрози національній безпеці України на державному кордоні та тенденції їх розвитку. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НА ДПСУ, 2021. Вип. 2-3 (85). С. 202–221. URL: <https://surli.lu/fohtpu> (дата звернення: 22.01.2025).
8. Оверченко Ю. А. Морська охорона: перспективи як суб'єкта боротьби з тероризмом на морі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право*. Ужгород : УНУ, 2024. Вип. 4 (85). С. 147–153. URL: <https://surli.lu/uahouu> (дата звернення: 25.01.2025).
9. Поліщук Д., Марченко О. Систематизація показників і критеріїв оцінювання ефективності протидії тероризму суб'єктами інтегрованого управління кордонами у пунктах пропуску через державний кордон. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НА ДПСУ, 2023. Вип. 2 (91). С. 79–94. URL: <https://surli.lu/mbfkil> (дата звернення: 28.01.2025).
10. Рачок Р., Мул Д., Прокопенко Є. Концептуальні підходи до моделювання системи прикордонної безпеки. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ : ВІКНУ, 2016. Вип. 51. С. 131–138. URL: <https://surli.lu/gtoslf> (дата звернення: 01.02.2025).
11. Фаріон О., Поліщук Д. Методичні рекомендації органам управління прикордонного заgonу щодо оцінювання стану та нарощування спроможностей взаємодії суб'єктів інтегрованого управління кордонами з протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НА ДПСУ, 2023. Вип. 4 (93). С. 97–111. DOI: <https://doi.org/10.32453/3.v93i4.1514>.
12. Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні : Указ Президента України від 05.03.2019 р. № 53/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text> (дата звернення: 04.02.2025).
13. Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 92. URL: <https://surli.li/qsiiidd> (дата звернення: 07.02.2025).
14. Резнікова О. О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. *Стратегічна панорама. Спеціальний випуск*. 2022. С. 45–53. URL: <https://surli.li/fijlwa> (дата звернення: 08.02.2025).
15. Резнікова О., Войтовський К., Лепіхов А. Національні системи оцінювання ризиків і загроз. Кращі світові практики, нові можливості для України. *Аналітична доповідь*. Київ : НІСД, 2020. 84 с. URL: <https://surli.li/asqocr> (дата звернення: 10.02.2025).
16. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 637-IV. URL: <https://surli.li/ezquxu> (дата звернення: 14.02.2025).

Стаття надійшла до редакції 01.04.2025 р.

**RECOMMENDATIONS TO THE BORDER GUARD DETACHMENT
ON STRENGTHENING RESILIENCE TO THE IMPACT OF TERRORIST THREATS AND
DEVELOPING A SYSTEM FOR THEIR DETECTION**

The article deals with topical issues of ensuring Ukraine's border security in the context of growing terrorist threats. The author analyzes the operational and service activities of the State Border Guard Service of Ukraine in 2023–2024 to identify and counteract terrorist threats, including the increase in the number of seized weapons, ammunition and explosives. It is established that the armed conflict caused by the invasion of the Russian Federation into Ukraine and the lack of control over certain sections of the State border in the area of hostilities enables international terrorist organizations to use the territory of Ukraine for transit and accumulation of persons involved in terrorism, illegal transportation of weapons, drugs and other means of terror to the Member States of the European Union.

Based on the analysis of scientific research and the use of the SWOT method, a set of measures to strengthen the resilience of the border guard detachment to the impact of terrorist threats is proposed. The mechanism of anti-terrorist protection, including a system of monitoring, risk assessment, threat detection and response, is outlined. The author identifies the need to improve the efficiency of coordination between law enforcement agencies, the use of modern technologies and the improvement of administrative and legal regulation in the field of counter-terrorism.

The author summarizes the main aspects of the activities of the border guard detachment, within its powers, in cooperation with other bodies and units of counter-terrorism actors, for prompt and effective response to terrorist threats.

A structural scheme for building a system for detecting terrorist challenges and threats by a border guard detachment has been developed.

The results of the study can be used to improve the effectiveness of the implementation of measures envisaged by the state policy in the field of combating terrorism, strengthening anti-terrorist protection and security of the state border, improving the activities of border detachments and units of the State Border Guard Service in the context of countering modern threats at the state border of Ukraine.

Keywords: *anti-terrorist protection, state border, threat, operational activity, border security, border detachment, risk, terrorism.*

ФАРІОН Олег Борисович – доктор військових наук, професор, професор кафедри прикордонної безпеки факультету професійної освіти та лідерства, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960).

<https://orcid.org/0000-0001-6751-04685>

СИМОНОВ Володимир Сергійович – слухач факультету професійної освіти та лідерства, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960)

<https://orcid.org/0009-0006-3150-1918>